

Hikmet türbenin içini İstanbul'dan getirilen seccadelerle döşetmiştir. Gülbaba'ya daima iyi duygular besleyen Macarlar da onu konu alan bir oyun sahneye koymuş ve "Gülbaba" adıyla bir film yapmışlardır. Bu film 1940 veya 1941'de İstanbul'da bir sinemada gösterilmiştir. Romancı ve masal yazarı H. Chr. Andersén ile besteci Huszka'nın Gülbaba ile ilgili eserleri olduğu söylenmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından Macaristan'da komünist rejim hâkim olunca türbenin yıktırıldığı yolunda bir söylenti çıkmış, ancak bunun gerçek olmayıp sadece içindeki mefruşatın yok edildiği anlaşılmıştır. Macar hükümeti 1960'tan sonra, daha önce Wagner tarafından yapılan ve çeşitli çarpışmalarda yer yer zarar gören sütunlu ve kemerli galeriyi, belirli bir sanat akımının temsilcisi olmasına rağmen yıktırarak türbenin meydana çıkmasını sağlamış, Türk hükümeti de 1973'te buraya birçok sanduka örtüsü, halı, şamdan ve yazı levhası göndermek suretiyle iç dekorasyonunu tamamlamıştır. Gülbaba Türbesi'nin yanına minareli ve kubbeli bir cami inşa edilerek burayı bir İslâm merkezi haline getirme projesi ise henüz gerçekleşmemiştir.

Gülbaba Türbesi, klasik Osmanlı dönemi Türk türbe üslûbuna uygun biçimde sekizgen bir yapı olarak ve muntazam kesme taştan inşa edilmiştir. Üstü aslında muhtemelen kurşun kaplı bir kubbe ile örtülüydü. Bina Cizvit papazları tarafından kiliseye dönüştürüldüğünde iki pencere örülerek bir cephesinde Türk mimarisinde benzeri olmayan oval bir pencere açılmış, kubbenin tepesine de binaya bir kilise görünümü vermesi için bir aydınlık feneri eklenmiştir. Fakat Fischer'in monografisinden öğrenildiğine göre kubbe delinmediğinden bu aydınlık feneri gerçekten içeriyi aydınlatmıyordu. Son onarımlarda bu fener kaldırılarak kubbenin tepesine Türk sanatındaki şekline hiç uymayan bir alem konulmuştur. Türbe kilise haline getirildiğinde yay kemerli kapının bu unsuru sökülerek giriş açıklığı üstteki sivri kemerle birleştirilmişken sonraları bu giriş aslına uygun biçime sokulmuştur.

Rumbeyoğlu Fahreddin türbede Gülbaba'yı anlatan bir levhanın bulunduğunu söyler. İlk beytinde, "Bunda medfun Gülbaba hazretleridir dâimâ / Bülbul-âşâ zâiridir ruh-ı pâk-i etküyâ" denilen, Kemal adlı bir şaire ait bu methiye sonradan kaybolmuştur.

Gülbaba Türbesi'nin restore edilmesi için faaliyet göstermekle de tanınan müslüman Macar ilim adamı Hacı Abdülkerim Germanus (Gyula Germanus) yapıyı bir kitabına ad olarak seçmiştir. Ancak *Gondolatok Gül Baba Siryánál* (Gülbaba Türbesi'nde düşünceler) adlı bu kitap yazarın bir sembol olarak ele aldığı Gülbaba adı etrafında İslâm kültür ve medeniyetini tanıtmaya yönelik düşüncelerinin yer aldığı bir eserdir (Budapest 1984).

Avrupa içlerindeki Osmanlı-Türk hâkimiyetinin günümüze kadar ulaşabilen pek az sayıdaki mimari hâtıralarından olan Gülbaba Türbesi, Macarlar'ın gösterdiği ilgi ve Türkiye'nin desteği sayesinde uzaklarda kalmış bir geçmişi hayşiyetli bir biçimde yaşatmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

- Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 225, 244-245; B. Erdö, *A Török Küldötség, Látogatá Sának Emlék-Könyve*, Budapest 1877, s. 42-45; Mehmed Teflik, *Yâdigâr-ı Macaristan*, İstanbul 1294; A. K. Fischer, *Gül Baba: die Mohammedanische Wallfahrtsstätte in Budapest*, Budapest 1898; E. Foerk, *Török Emlékek Magyarzágban*, Budapest 1917, iv. 3; W. Björkman, *Ofen zur Türkenzeit*, Hamburg 1920, s. 37; İ. Habib Sevük, *Tuna'dan Batı'ya*, İstanbul 1935, s. 68 vd.; L. Fekete, *Budapest Törtenete: III-Budapest a Törökök korában*, Budapest 1944, s. 97-98, 270-272, 334-338, 413-414; a.mlf., "Souvenirs turcs en Hongrie", *Nouvelle Revue de Hongrie*, Budapest, Ekim 1943, s. 10; a.mlf., "Gül-Baba et le Bektâsi Derkâh de Buda", *AOH*, IV/1-3 (1955), s. 1-18; A. Kemali Aksüt, *Sultan Aziz'in Mısır ve Avrupa Seyahati*, İstanbul 1944, s. 197; J. Molnár, *Le turbé de Gül Baba*, Budapest 1970; a.mlf., *Macaristan'daki Türk Anıtları*, Ankara 1973, s. 14, iv. XXIV-XXV; a.mlf., *A Török világ emlékei Magyarországon*, Budapest 1976, s. 66-68; G. Gerö, *Turkish Monuments in Hungary*, Budapest 1976, s. 29-30; a.mlf., "Beiträge zur Geschichte der Türkischen Bautätigkeit in Ungarn", *Acta Historiae Artium*, XIV, Budapest 1968, s. 244-245, rs. 10; Filiz Yenişehirlioğlu, *Türkiye Dışındaki Osmanlı Mimari Yapıları*, Ankara 1989, s. 89; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri I*, s. 132-133, rs. 72-78; Rumbeyoğlu Fahreddin, "Gül Baba", *TOEM*, III/15 (1328), s. 962-965; Tahir Erdem, "Gülbaba", *Ün: Isparta Halkevi Dergisi*, II/19, Isparta 1935, s. 268-271; Naci Kum, "Gülbaba'nın Elde Ettiğimiz Eserleri", a.e., III (1936), s. 380-384; Fethi Tevetoğlu, "Yıkılan Gülbaba Tekkesi", *TFA*, II (1952), s. 515-516; a.mlf., "Gül-Baba", *TA*, XVIII, 137-140; Yılmaz Öztuna, "Macaristan'da Bir Türk Dergâhı: Gül Baba", *Hayat Tarih Mecmuası*, I/3, İstanbul 1967, s. 7-9; Emin Yakital, "Gül Baba", *TDA*, sy. 14 (1981), s. 184-188; Necip Abdülhamitoğlu, "Budapeşte'deki Gül Baba Türbesi", *TK*, XXI/233 (1982), s. 695-703; Anna Masala, "Il mistico Gül Baba - Una tomba ottomana a Budapest", *Islam: Storia e Civiltà*, IX/4, Roma 1984, s. 255-261; Orhan F. Köprülü, "Gül-Baba", *İA*, IV, 832-834.

SEMÂVİ EVİCE

GÜLBAHAR HATUN

(ö. 898/1492)

II. Bayezid'in annesi.

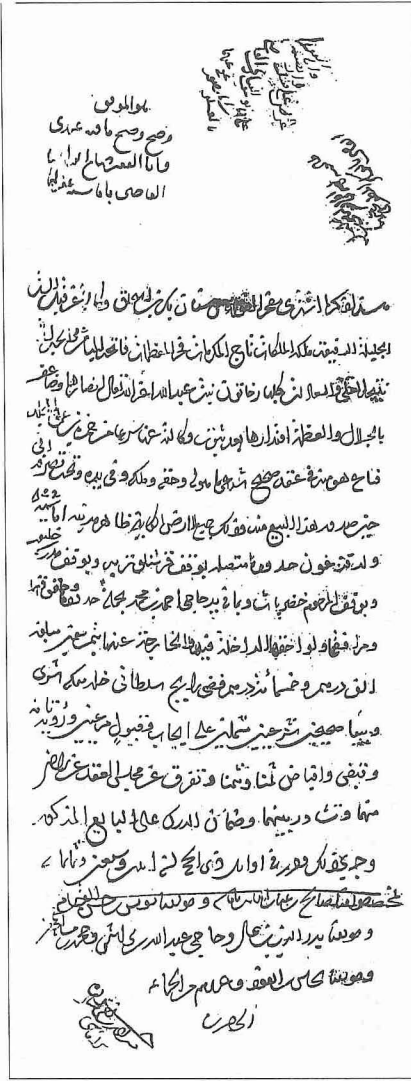
Hayatı hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı sarayına 850 (1446) yılında girdiği, Arnavut, Sırp veya Fransız asıllı olduğu rivayet edilir. Hazi-
ran 1468 tarihli bir hüccette adı Gülbahar bint Abdullah şeklinde geçtiğine göre (BA, Ali Emîrî — II. Mehmed, nr. 33) esir veya cârîye olarak saraya getirildiği anlaşılmaktadır. Onun Şehzade Mehmed ile (Fâtiş Sultan Mehmed) ne zaman tanıştığı ve hanımı olduğu tam belli değildir. Oğlu Bayezid'i 1448'de Dimetoka'da dünyaya getirmiş olmasından hareketle bu evliliğin, Şehzade Mehmed'in tahta ilk cülûsu (1444) ve hal'inin (1446) ardından tekrar tahta çıkan babası II. Murad tarafından İskender Bey'e karşı

Gülbahar Hatun'un mülkiyle ilgili II. Mehmed'in Şâban 884 (Kasım 1479) tarihli hükmü (BA, Ali Emîrî — II. Mehmed, nr. 24)

sefere gitmek üzere Manisa'dan çağrılmasından sonra gerçekleştiği söylenebilir. Nitekim Şehzade Mehmed, 1448-1450 yıllarında babasının yanında İskender Bey üzerine yapılan sefere, II. Koso-va Savaşı'na ve ardından Arnavutluk harekâtına katılmıştı. Bu süre zarfında, Osmanlı padişahlarının zaman zaman kaldıkları Dimetoka'da bulunduğu anlaşılan Gülbahar Hatun'un, Şehzade Mehmed'in 1450 kışında Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun ile Edirne'deki muhteşem düğününün ardından onlarla birlikte Manisa'ya gidip gitmediği, ayrıca Mehmed'in 1451'de padişah oluşu ve İstanbul'un 1453'te alınışından sonraki durumu hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Fakat bu dönemde oğlu Bayezid'in yanında Edirne'de bulunmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Oğlunun henüz yedi yaşında iken 1455 veya 1456'da Amasya'ya sancak beyi olarak gönderilmesi üzerine onunla birlikte gittiği bilinmektedir. Bayezid'in sünnet düğünü dolayısıyla 1457'de Edirne'de hazır bulunduğu anlaşılan Gülbahar Hatun, oğlunun 1481'de tahta çıkmasına kadar Amasya'da yaşamıştır. Nitekim bu dönem içerisinde II. Mehmed Trabzon seferi sırasında (1461) ona Amasya'da bir köyü mülk olarak vermişti (BA, Ali Emîrî — II. Mehmed, nr. 28, 30). Gülbahar Hatun'a ait Tokat ve Amasya'da bazı vakıfların bulunduğu bilinmektedir. Kasım 1479 tarihli bir hükümden anlaşıldığına göre, II. Mehmed bu bölgedeki mülklerin çoğunun hukuka uygun olmaksızın onun tasarrufuna geçtiğini ve buraların tımar olarak dağıtılması gerektiğini belirtip mülk hissesine karşı *cebelü** çıkarmasını istemişti (BA, Ali Emîrî — II. Mehmed, nr. 24). Bu durum, II. Mehmed'e muhalif grubun toplanma merkezi olan Amasya'daki oğlu Bayezid ve Gülbahar Hatun'a karşı aldığı tavrı gösterir.

II. Bayezid'in tahta çıkmasından sonra İstanbul'a gelen Gülbahar Hatun'un vâlide sultan olarak nüfuzu ve etkisi giderek arttı. Hatta devlet işlerine dahi karıştı. Oğluna yazdığı bugün mevcut iki mektubunda onun üzerinde büyük tesiri olduğu, bazı devlet adamlarının durumu hakkında değerlendirmelerde bulunduğu görülmektedir (Uluçay, *Harem-den Mektuplar*, s. 18-20). II. Bayezid'in de annesinin sözlerine değer verdiği anlaşılmaktadır. Bu mektuplardan birinde oğluna Hersekzâde Ahmed Paşa aley-

Gülbahar bint Abdullah'a Amasya'da Veled-i Kuzgun mahallesindeki bir mülkün alım satımı için düzenlenen Zilhicce 872 (Temmuz 1468) tarihli hüccet (BA, Ali Emîrî — II. Mehmed, nr. 33)

hinde, II. Bayezid'in lalası Ayas Paşa ve Hızırbeoğlu Mehmed Paşa lehinde tavsiyelerde bulunmaktadır.

Gülbahar Hatun yaklaşık on bir yıl kadar sarayda güçlü bir sima olarak yaşadıktan sonra vefat etti. Kendi adıyla anılan türbesi Fâtih Camii avlusunda Fâtih Türbesi karşısında bulunmaktadır. 1766 zelzelesinde zarar gören türbe 1767-1768 yıllarında yeniden yaptırılmıştır. Gülbahar Hatun'un II. Bayezid'den başka, Akkoyunlular'a gelin giden Gevherhan Sultan'ın da annesi olduğu bilinmektedir. 1451 tarihli kitâbesi bugüne ulaşan ve Edirne'de bir mahalleye adını

veren Gülbahar Hatun Mescidi'nin ise ona ait olup olmadığı belli değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. E 10288, 10292; BA, Ali Emîrî — II. Mehmed, nr. 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36; BA, Ali Emîrî — II. Bayezid, nr. 30; *Sicill-i Osmânî*, I, 64; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 320-321, 357, 379; Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s. 18-19; a.mlf., *Harem-den Mektuplar*, İstanbul 1956, s. 18-20; a.mlf., *Harem*, Ankara 1971, II, 64, 66; A. D. Alderson, *The Structure of the Ottoman Dynasty*, Oxford 1956, s. 83, tablo. XXVII, XXVIII; F. Th. Dijkema, *The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne*, Leiden 1977, s. 31-32; Fr. Babinger, "Mehmed's II Heirat mit Sitt-Chatun (1449)", *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante*, München 1962, I, 226, 233-235; "Gülbahar Hatun Türbesi", *TA*, XVIII, 140-141; Halil İnalçık, "Mehmed II", *İA*, VII, 509; a.mlf., "Murad II", a.e., VII, 610; Şerafettin Turan, "Bayezid II", *DİA*, V, 234.

FERİDUN EMECEN

GÜLBAHAR HATUN CAMİİ

(bk. MEYDAN CAMİİ).

GÜLBAHAR HATUN CAMİİ ve TÜRBESİ

Trabzon'da
XVI. yüzyıla ait cami ve türbe.

Bugün Atapark denilen semte yakın zamana kadar adını veren cami, Yavuz Sultan Selim'in annesi Gülbahar Hatun tarafından yaptırılan külliye'nin en önemli birimidir. Külliye'nin diğer binaları ortadan kalkmış, günümüze sadece cami ile türbe ve yakın yıllarda yenilenmiş olan şadırvan kalmıştır. Caminin üzerinde bir kitâbe bulunmamakla birlikte türbenin kitâbesine göre onun da 911 (1505-1506) yılına doğru yapıldığı sanılmaktadır.

Zâviyeli (veya tabhâneli) plan tipinde olan caminin kuzeyinde altı mermer sütunla taşınan beş kubbe ve geniş bir saçağın örttüğü son cemaat yeri bulun-

Gülbahar Hatun Türbesi'nin kitâbesi

